

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ζ'

Ἡ Μαρία καὶ ἡ Ἐκκλησία.

1.- Ἡ πρεσβεία τῆς Θεοτόκου.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ συγκροτεῖται ἐκ τῆς θροιαμβευούσης καὶ ἐκ τῆς στρατευομένης, ἥτοι ἐκ μιᾶς πνευματικῆς κοινωνίας, συνισταμένης ἐξ ἁγίων, καὶ μιᾶς αἰσθητικῆς καὶ ὁρατικῆς κοινωνίας συνισταμένης ἐξ ἀνθρώπων τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ἡ κοινωνία τῶν λελυτρωμένων καθὼς καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, ἡ ὁποία ἔχει διττὴν ὄψιν καὶ διφυῆ ὑπόστασιν. Τὰ δὲ δύο στοιχεῖα αὐτῆς εἶναι ὀργανικῶς καὶ ἀδιασπᾶστος συνηνωμένα. Ἐντεῦθεν ὑφίσταται ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια μεταξὺ αὐτῶν.

Ἐπειδὴ οἱ ἅγιοι εὐρίσκονται πλησίον τοῦ Θεοῦ, γίνονται βοηθοὶ καὶ ἀντιλήπτορες πρὸς τὴν στρατευομένην ἐκκλησίαν μεσιτεύοντες ὑπὲρ αὐτῆς μετὰ παρησίας. Αὐτοὶ δύνανται νὰ χορηγήσουν εἰς τὰ μέλη τῆς ὁρατικῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν, οὐχὶ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦ θελήματος καὶ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου. Παρὰ τοῦ Θεοῦ μόνον ἐξαιτεῖται ὁ χριστιανὸς ἀφεςιν καὶ ἔλεος, καὶ παρὰ τῶν ἁγίων πρεσβείαν καὶ μεσίτευσιν. Βεβαίως, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος μεσίτης, ὁ ὁποῖος παρεμβαίνει μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ διὰ τὴν ἐκμηδενίση τὴν διάστασιν καὶ τὴν "ἐχθρότητα". Οὗτος, ἐπομένως, εἶναι ὁ μεσίτης τῆς λυτρώσεως, ὁ μὴ ἔχων ἐν τῇ ἐξαγορᾷ τοῦ ἀνθρώπου συγκαινωνόν καὶ συνεταῖρον. Ὅταν παρακαλοῦν οἱ πιστοὶ τοὺς ἁγίους νὰ μεσολαβήσουν εἰς τὸν Θεὸν δι' αὐτούς, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἐξαρτοῦν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπὸ αὐτούς. Οἱ ἅγιοι δὲν σώζουν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρεσβεύουν δι' αὐτόν, καὶ ἀναπέμπουν εἰς τὸν Θεὸν προσευχὰς καὶ ἱκεσίας ὑπὲρ τῆς σωτη-

ρίας του. Ἡ Ἁγία Γραφή πληροφορεῖ τόν πιστόν ὅτι οἱ ἐν οὐρανοῖς ἅγιοι προσεύχονται εἰς τόν θεόν ὑπέρ τῶν ἀδελφῶν των. Ἀρκεῖ νά ἀναφέρῃ τις τήν συγκινητικὴν εἰκόνα τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπου δεικνύεται πόσον ἠνωμένοι εἶναι μετὰ τῶν ἐν τῇ ζωῇ ὄντων οἱ ἅγιοι, πρεσβεύοντες δι' αὐτούς ἐμπρός εἰς τόν θρόνον τοῦ θεοῦ. "Καί ὅτε ἤνοιξε τήν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων διὰ τόν λόγον τοῦ θεοῦ καί διὰ τήν μαρτυρίαν τοῦ ἀρνίου ἣν εἶχον· καί ἔκραξαν φωνῇ μεγάλη λέγοντες· ἕως πότε, ὁ δεσπότης ὁ ἅγιος καί ὁ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καί ἐκδικεῖς τό αἷμα ἡμῶν ἐκ τῶν κατοικοῦντων ἐπὶ τῆς γῆς; καί ἐδόθη αὐτοῖς ἐκάστῳ στολή λευκή, καί ἐρρέθη αὐτοῖς ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον μικρόν, ἕως πληρώσῃ καί οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καί οἱ ἀδελφοί αὐτῶν οἱ μέλλοντες ἀποκτενεσθαι ὡς καί αὐτοί"⁴³⁸. Ἡ οἰκειότης τοῦ θεοῦ μέ τούς ἁγίους ἀνθρώπους παρακινεῖ τήν Ἐκκλησίαν νά ἀπευθύνῃ δεήσεις πρὸς αὐτούς, διότι αἱ προσευχαί τῶν ἁγίων εἶναι ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ "... οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσαν ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχοντες ἕκαστος κιθάραν καί φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, αἱ εἰσιν αἱ προσευχαί τῶν ἁγίων"⁴³⁹.

Ὁ ἱερός Δαμασκηνὸς ἀναφέρει ὅτι ἡ ζωὴ τῶν ἁγίων εἶναι μικρογραφία τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ: "Πρῶτον μὲν ἐφ' οἷς ἀναπέταται ὁ θεός, ὁ μόνος ἅγιος, καί ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὡς τῇ ἁγίᾳ θεοτόκῳ, καί πᾶσι τοῖς ἁγίοις. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ κατὰ τό δυνατόν ὁμοιωθέντες θεῷ, ἐκ τε τῆς ἑαυτῶν προαιρέσεως, καί τῆς θεοῦ ἐνοικήσεως καί συνεργίας· οἵτινες καί θεοὶ λέ-

438.- Ἀποκ. 6, 9-11.

439.- Αὐτόθι, 5, 8.

γονται ἀληθῶς, οὐ φύσει, ἀλλὰ θέσει ὡς πῦρ λέγεται ὁ πεपुरακτωμένος σίδηρος, οὐ φύσει ἀλλὰ θέσει, καί μεθέξει πυρός. Φησὶ γάρ, "Ἄγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι"⁴⁴⁰. Τοῦτο πρῶτον, ἢ προαίρεσις· εἶτα, παντί τῷ προαιρουμένῳ τὸ ἀγαθόν, ὁ θεός συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν· εἶτα, "Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω"⁴⁴¹, καὶ "Ἄναοι ἔσμεν θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἴκει ἐν ἡμῖν"⁴⁴². Εἶτα, "Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν"⁴⁴³. Ὡσπερ τοίνυν ἀληθῶς εἰσι οὐ φύσει, ἀλλ' ὡς τοῦ φύσει θεοῦ μέτοχοι, οὕτως εἰσὶ προσκηνυταί, οὐχὶ φύσει, ἀλλ' ὡς τὸν φύσει προσκυνητὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες. Ὡσπερ ὁ πεपुरακτωμένος σίδηρος οὐ φύσει ἐστὶν ἀπρόσιτος ἀφ᾽ ἑ, καὶ καυστικός, ἀλλ' ὡς μετέχων τοῦ φύσει καυστικοῦ, προσκυνοῦνται οὖν, ὡς δεδοξασμένοι ὑπὸ θεοῦ, ὡς ὑπὸ θεοῦ γινόμενοι τοῖς ὑπεναντίοις φοβεροί, καὶ εὐεργέται τοῖς πίστει προσιοῦσιν, οὐχ ὡς φύσει θεοῖς καὶ εὐεργέταις, ἀλλ' ὡς θεραπεύουσι καὶ λειτουργοῖς θεοῦ, καὶ τὴν ἐξ ἀγάπης πρὸς αὐτὸν εὐμοιρήσασι παρρησίαν. Προσκυνοῦμεν οὖν αὐτοῖς, ἐπειδὴ θεραπεύεται ὁ βασιλεὺς θεωρῶν προσκυνούμενον τὸν ἡγαπημένον αὐτῷ θεράποντα, οὐχ ὡς βασιλέα· ἀλλ' ὡς λειτουργὸν ὑπήκοον, καὶ εὐνοϊκὸν φίλον· καὶ λαμβάνουσι τὰς αἰτήσεις οἱ προσιόντες πίστει, εἴτε τοῦ αἰτοῦντος τοῦτο παρά βασιλέως, εἴτε τοῦ βασιλέως ἀποδεχομένου τὴν τιμὴν καὶ τὴν πίστιν τοῦ ζητοῦντος παρά τοῦ θεράποντος αὐτοῦ· δι' αὐτὸν γάρ ἤτησεν. Οὕτω διὰ τῶν ἀποστόλων οἱ προσιόντες ἐτύγχανον τῶν ἰάσεων. Οὕτως ἡ σικιά,

440.- Λευ. 19,2.

441.- Αὐτόθι, 26,12.

442.- Ματθ. 10,1.

443.- Ἰω. 14,12.

καί τά σουδάρια, καί τά σιμικίνθια τῶν ἀποστόλων ἐπήγαζον
τά ἱάματα"⁴⁴⁴. Ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Θεομήτωρ τυγ-
χάνει τό περισσότερο ἠνωμένον μετά τῆς κεφαλῆς αὐτῆς μέ-
λος, κατέχουσα μοναδικήν καί ἐξέχουσαν ἐν αὐτῇ θέσιν: "Τῷ
Υἱῷ πασῶν ὑπερθεῖν τῶν ἀγγελικῶν παρίσταται τάξεων, οὐδέν
γάρ μέσον μητρός καί Υἱοῦ"⁴⁴⁵. "Ὁθεν, ὡς κλίμαξ μεταξύ οὐ-
ρανῶν καί γῆς γέγονεν μεσίτρια πάντων τῶν ἀγαθῶν"⁴⁴⁶. Ἡ με-
σιτεία αὐτῆς, ὡς παράκλησις καί παρηγορία⁴⁴⁷, ἤρξατο ἐκ τῆς
ἐπιγείου ζωῆς αὐτῆς καί συνεχίζεται μετά τήν κοίμησιν, διό-
τι "ἕως αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τοῦ Υἱοῦ ἔφθασεν, αὐτό-
πτως ὀρώσα καί χαίρουσα καί σὺν πολλῇ καί ἀφάτῳ παρεστῶσα
τῇ παρρησίᾳ"⁴⁴⁸. "Ἐν οὐρανῶν βασιλείοις μοναῖς ἡ βασιλῆς,
ἡ κυρία, ἡ δέσποινα"⁴⁴⁹.

Ὁ Υἱός, τόν ὁποῖον ἔτεκεν ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, εἶναι ὁ
ἀληθῆς βασιλεὺς. Περιγράφων ὁ Δαμασκηνός τό ὑψηλόν ἀξίωμα
τῆς μητέρας τοῦ δημιουργοῦ καί πλάστου τοῦ κόσμου γράφει:
"Ἴλεως δέ εἶη πρὸς ἡμῶν ὑμνουμένη, ἡ πάντων κτισμάτων ἐπέ-
κεινα καί πάντων δημιουργημάτων δεσπόζουσα, ὡς οἶα Θεοῦ μή-
τηρ, τοῦ κτίστου καί δημιουργοῦ καί τῶν ἀπάντων δεσπόζον-
τος"⁴⁵⁰. Ὁ Θεός "ἐπέβλεψεν ἐπὶ τήν ταπεινώσιν τῆς δούλης
αὐτοῦ"⁴⁵¹, δι' αὐτό ἀναβαίνει εἰς τόν οὐράνιον νυμφῶνα καί

444.- Δαμασκ. I., Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας,
λόγος τρίτος PG. 94, 1352.

445.- Δαμασκ. I., 3, Κοίμ. 5, Ε.Π.Κ., σελ. 220.

446.- Δαμασκ. I., 2, Κοίμ. 16, Ε.Π.Κ., σελ. 188.

447.- Δαμασκ. I., 2, Κοίμ. 8, Ε.Π.Κ., σελ. 168.

448.- Δαμασκ. I., 1, Κοίμ. 11, Ε.Π.Κ., σελ. 134.

449.- Δαμασκ. I., 1, Κοίμ. 12, Ε.Π.Κ. σελ. 138.

450.- Δαμασκ. I., 2, Κοίμ. Ε.Π.Κ., σελ. 146.

451.- Λουκ. 1, 48.

βασιλεύει μέ τόν Υιόν καί Θεόν της."... "Θθεν πρός τόν ούρά-
νιον άνεισι νυμφώνα τῷ Υιῷ καί Θεῷ άριδήλωσ συμβασιλεύουσα"⁴⁵².

Ὁ άγιος Ἰωάννης ίκετεύει τήν Μαρίαν ὡς βασιλίσσαν νά δια-
κυβερνήση τήν ζωήν του: "Σοί καί ήμεῖς προσκαθήμεθα σήμερα,
ὦ δέσποινα, δέσποινα καί πάλιν έρω δέσποινα, θεοτόκε καί άπει-
ρόγαμε, τάς έαυτῶν ψυχάς τῆ σῆ έλπίδι άπάψαντες, ὡσπερ έκ τι-
νος ὀσχυροτάτης καί άρραγεστάτης άγιύρας, νοῦν, ψυχήν, σῶμα, ὀ-
λους έαυτούς σοι άναθέμενοι, ψαλμοῖς καί ὕμνοις καί ψδαῖς
πνευματικαῖς γεραίροντες, ὅσον έφικτόν· τό γάρ πρός άξίαν
άνέφικτον"⁴⁵³.

Ὁ άνθρωπος ὁ φιλάσθενος κάτοικος τοῦ ένδεοῦς τούτου κό-
σμου, άδύνατος εἰς τό σῶμα καί δεδουλώμενος ὑπό τῶν πάθῶν,
έχει άνάγκην τῶν πρεσβειῶν αὐτῆς: "δέχου τοίνυν τήν προθυ-
μίαν, τήν δύναμιν ὑπερβαίνουσαν, καί δίδου τήν σωτηρίαν, πα-
θῶν ψυχικῶν άλλοτριῶσιν, νόσων σωματικῶν λώφησιν, περιστά-
σεων λύσιν, βίου γαληναίαν κατάστασιν, φωτισμόν Πνεῦματος.
Τόν πρός τόν σόν Υιόν πόθον έκπύρσευσον, εύάρεστον αὐτῷ τόν
βίον ήμῶν κατάστησον"⁴⁵⁴. Διά τῆς πρεσβείας αὐτῆς, ἡ θεοτό-
κος άπέβη πηγή τῆς άποθεραπειάς καί άγιοποιήσεως τοῦ κόσμου,
ὑπέρ τοῦ ὁποίου προσεύχεται. Ἡ άγάπη αὐτῆς πρός τόν κόσμον
εἶναι άπειρος. Δι' ὄν λόγον προσάγει τάς χρείας τοῦ κόσμου εἰς
τόν υἱόν αὐτῆς μέ τήν σχετικῆν βεβαίως έννοιαν τοῦ ὄρου "πᾶσι
τοῖς αίτοῦσί σε έτοίμη βοήθεια"⁴⁵⁵.

Έκ προσωπικῆς έμπειρίας τοῦ ήμετέρου θεολόγου πληρο-
φοροῦμεθα ὅτι ἡ θεοτόκος εἶναι άγαθοδότις καί πλουτοδότει-
ρα⁴⁵⁶, διά τοῦτο άπευθύνει εἰς αὐτήν θερμήν παράκλησιν, λέ-

452.- Δαμασκ. Ι., 3 Κοίμ. Ε.Π.Κ., σελ. 210.

453.- Δαμασκ. Ι., 1 Κοίμ. Ε.Π.Κ., σελ. 140.

454.- Δαμασκ. Ι., 3 Κοίμ. 5, Ε.Π.Κ., σελ. 222.

455.- Δαμασκ. Ι., 1 Κοίμ. 11, Ε.Π.Κ., σελ. 134.

456.- Αὐτόθι 3, σελ. 104.

γων: "δέχου δούλου λόγον ἀμαρτωλοῦ, ἀλλ' ἐκτύπως ποθοῦντος καί σέβοντος καί σέ μόνην κειτημένου χαρᾶς ἐλπίδα τοῦ βίου προστάτιν καί πρὸς τὸν σὸν Υἱὸν διαλλακτὴν καί σωτηρίας ἀρραβῶνα στερέμνιον"⁴⁵⁷.

"Ὡστε, ἡ μήτηρ τοῦ θεοῦ, ἡ "πάντων κτισμάτων δεσπόζουσα, δούλη καί μήτηρ τοῦ Δημιουργοῦ χρηματίσασα"⁴⁵⁸, εἶναι ἡ πρεσβεύουσα ὑπὲρ τῶν ἀνά πάσαν τὴν οἰκουμένην χριστιανῶν.

2.- Ὁ καινοτόμος τίτλος τῆς "συλλυτρωτρίας".

Εἰς τὴν Δύσιν ἀποδίδεται εἰς τὴν Μαρίαν ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὁ τίτλος τῆς "συλλυτρωτρίας", πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀναφέρεται ἐν τῇ παραδόσει τῶν ἀνατολικῶν Πατέρων. Ἐν τῇ Γραφῇ ὁ μόνος Λυτρωτῆς εἶναι ὁ Χριστός: "εἷς γὰρ θεός, εἷς μεσίτης θεοῦ καί ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστός Ἰησοῦς, ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων"⁴⁵⁹, "ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφοτέρωι ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν θεόν"⁴⁶⁰. Κατὰ τὸν ἡμέτερον θεολόγον, "διὰ μὲν τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, ἦτοι τῆς σαρκώσεως καί τοῦ βαπτίσματος καί τοῦ πάθους καί τῆς ἀναστάσεως, ἠλευθέρωσε τὴν φύσιν τῆς ἀμαρτίας τοῦ προπάτορος, τοῦ θανάτου, τῆς φθορᾶς"⁴⁶¹, ὁ θεός μόνον δύναται νὰ ἴμᾶς ἀφθαρτοποιήσῃ καί "μετόχους πάλιν τῆς αὐτοῦ καταστήσῃ θεότητος"⁴⁶². Ἐνῶ διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κατὰ φύσιν θεοῦ, ἐλευθεροῦται ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Σατανᾶ, διὰ

457.- Δαμασκ. Ι., Γενέσιον 12, Ε.Π.Κ., σελ. 98.

458.- Δαμασκ. Ι., Ε.Ο.Π. Δ' 14, Ε.Π.Ε., σελ. 484.

459.- Α' Τιμ. 2, 5-6.

460.- Ἐφ. 2, 8.

461.- Δαμασκ. Ι., Ε.Ο.Π. Δ' 13, Ε.Π.Ε., σελ. 462.

462.- Αὐτόθι.

μὲν θεότητος αὐτοῦ τὴν θείαν, τοῦ οἰουδήποτε κατὰ φύσιν ἀνθρώπου καὶ μόνον παραμένει αὐτὴ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ θεία φύσις εἶναι ἀμέθεκτος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ ἀνθρώπος ἀποκτᾷ ἐμπειρίαν τῆς δόξης αὐτῆς, γινόμενος κατὰ χάριν θεός. Ἡ θεοποιὸς δωρεὰ παρέχεται ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ τοῦ θεοῦ μόνον, χωρὶς νὰ ἐξαντλεῖται ποτέ: "Ἄρρητον οὖν τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον... οὐδεὶς ἔγνω ποτέ τὸν θεόν, εἰ μὴ ὃ αὐτὸς ἀπεκάλυψεν, οὐκ ἀνθρώπων μόνον ἀλλ' οὐδέ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων, καὶ αὐτῶν φημί τῶν Χερουβίμ καὶ Σεραφίμ"⁴⁶³. Ἡ θεοτόκος δὲν ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἢ παρέκκλισιν ἐκ τῆς θεολογίας ταύτης. Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι εἶχεν ἀνάγκην σωτηρίας, ἀνάγκην διαρκοῦς θεοποιουῦ δωρεᾶς. Διὰ τοῦτο, ἡ Μαρία δὲν δύναται νὰ ἔχη μίαν μεσιτείαν, παράλληλον πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ, "οὐ θεῶν ταύτην φημίζοντες. ἄπαγε"⁴⁶⁴, ἡ μὲν τοῦ Χριστοῦ μεσιτεία, λοιπὸν, τυγχάνει λυτρωτικῆ, ἡ δὲ τῆς Μαρίας εἶναι μεσολάβησις πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ θεὸν αὐτῆς. Ἡ μεσιτεία τῆς λυτρώσεως εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν μεσιτείαν τῆς πρεσβείας.

Κατὰ τὴν σχολαστικὴν παράδοσιν τῆς Δύσεως, ἡ μὲν ἀκτιστος ἐνέργεια τοῦ θεοῦ ταυτίζεται μετὰ τῆς θείας οὐσίας, ἐνῶ ἡ κατ' αὐτοῦς ὑπάρχουσα κτιστὴ ἐνέργειά Του, δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῆς θείας οὐσίας⁴⁶⁵. Δι' ὃν λόγον ὁ ἀνθρώπος ἐνοῦται μετὰ τῆς κτιστῆς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ θεία οὐσία εἶναι ἀπρόσσιτος. Ἐντεῦθεν ἀπορρίπτεται ἡ δυνατότης τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀποδεχομένη κατ' ἀρχὴν τὴν θείαν μητρότητα τῆς Μαρίας, ἡ Δύσις,

463.- Δαμασκ. I., αὐτόθι Α', 1, Ε.Π.Κ., σελ. 54.

464.- Δαμασκ. I., 2 Κοίμ., 15, Ε.Π.Κ., σελ. 186.

465.- Ἡ θεία οὐσία, κατὰ τὴν Λατινικὴν διδασκαλίαν, εἶναι ἡ αἰτία τῆς χάριτος καὶ ἡ χάρις εἶναι τὸ αἰτιατόν.

τήν ἀπορρίπτει εὐθύς ἀμέσως μέ τήν θεολογίαν περί τῆς "συλλυτρώσεως". Πῶς, κατά τόν ὡς ἄνω συλλογισμόν, θά ἦτο δυνατόν ἡ Παρθένος νά εἶναι "πάντων τῶν ἀγαθῶν προμνήστρια", ἐάν προσέλαβε μόνον τήν "κτιστήν" τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν;

Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τήν Μαρίαν ὡς Μητέρα τοῦ Θεοῦ, χωρίς νά τοποθετήσῃ αὐτήν εἰς τήν θέσιν τοῦ μοναδικοῦ μεσίτου, χωρίς νά ἀντικαταστήσῃ αὐτήν μέ τόν μεσολαβοῦντα μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου πρός ἐπίλυσιν τῆς ἐχθρότητος. Ὡς μήτηρ τοῦ πρεσβέυει ὑπέρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐνώπιον τοῦ Υἱοῦ της, διά τοῦτο καί ἐπικαλούμεθα τήν Μαρίαν ἀκαταπαύστως, διά νά πρεσβεύσῃ ὑπέρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Ἡ ἀγάπη καί ὁ σεβασμός πρός τήν Παρθένον ἀποτελεῖ τήν καρδίαν τῆς ὀρθόδοξου εὐλαβείας. Ἡ τελεία ἔνωσις μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου ἐν Χριστῷ συνδέεται στενῶς μετά τῆς ἀγιοποιήσεως καί τῆς ἐξυμνήσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥτοι τῆς Θεομήτορος. Λατρεύοντες τήν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ, οἱ Χριστιανοί ἀποδίδουν μεγάλην ἀξίαν εἰς τήν μητέρα του⁴⁶⁶. Εἰς τήν πραγματικότητα, ὁ συλλυτρωτής εἶναι ὁ ὁμοούσιος, ὁ δέ ἑτεροούσιος εἶναι ὁ λυτρούμενος. Ὅθεν, ἡ Μαρία ὡς ἑτεροούσιος εἶναι λελυτρωμένη, σετσωσμένη καί οὐχί λυτροῦσα ἢ σώζουσα ἢ συλλυτρώτρια. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ Θεοτόκος εἶναι τό ὑπό ἡθικὴν καί πνευματικὴν ἔποψιν ἀνώτερον μέλος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, οὐχί ὅμως καί τό πλήρωμα τοῦ σώματος τούτου, δέν εἶναι δηλαδή ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

466.- Bulgakof S., L'Orthodoxie, Ed., L'age d'homme, 1980, σελ. 164.

Ἡ θεοτόκος, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παράδοσιν, ὡς ἄνθρωπος ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψηλοτάτην μετὰ τοῦ θεοῦ κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν. Οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Ἐκαστος τῶν θεουμένων εἶναι υἱὸς καὶ φίλος τοῦ θεοῦ, καὶ σὺντροφος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἡ μήτηρ τοῦ θεοῦ εἶναι ἡ στενοτάτη φίλη καὶ κόρη τοῦ θεοῦ. Ἡ ἔμμεσος συνεργασία μετὰ τοῦ δημιουργοῦ λαμβάνει χώραν εἰς πάντα ἅγιον, καθ' ὅσον οὗτος θέτει ὁλόκληρον τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυρίου. Ὁ θεὸς εἶναι ὁ ὢν, μετὰ τοῦ ὁποῦ συνδέεται πᾶς ἄνθρωπος προσφέρων ὡς θυσίαν τὴν ζωὴν του. Μολονότι "τὸ διάφορον ἀπειρον δούλων θεοῦ καὶ μητρὸς"⁴⁶⁷, αὕτη παραμένει θεὸς κατὰ χάριν, καὶ οὐχὶ κατὰ φύσιν. Εἶναι σκευὸς καὶ δοχεῖον τοῦ Λόγου τοῦ θεοῦ, ἡ δὲ ἀφορμὴ τῆς θεογνωσίας δέν ἐκπιγάζει ἐξ ἑαυτῆς. Οὕτως ὑμνεῖται, οὐχὶ ὡς κατέχουσα καθ' ἑαυτὴν ὑπερφυσικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ὡς θεωροῦσα διαρκῶς τὴν ἀκτιστον δόξαν τοῦ θεοῦ ὡς καὶ χωρήσασα ἀνερμηνεύτως τὸν Λόγον ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο " ὡς τῷ υἱῷ πασῶν ὑπερθεν τῶν ἀγγελικῶν παρίσταται τάξεων, οὐδέν γὰρ μέσον μητρὸς καὶ υἱοῦ"⁴⁶⁸.

Ἐξ ἄλλου, τὸ δόγμα τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας περὶ καθαρτηρίου πυρός, τὸ ὁποῖον διδάσκει ὅτι αἱ ψυχαὶ αἱ βεβαρημέναι ὑπὸ συγγνωστῶν ἁμαρτημάτων μεταβαίνουσιν εἰς χῶρον τοῦ προσωρινοῦ καθαρτηρίου πυρός, συσχετίζεται μετὰ τῆς με-

467.- Δαμασκ. I., 1 Κοίμ. 10, Ε.Π.Κ., σελ. 130.

468.- Δαμασκ. I., 3 Κοίμ. 5, Ε.Π.Κ., σελ. 220.

σιτείας τῆς Θεομήτορος. Ὁ V.Mitchel παρατηρεῖ ὅτι "ἡ Μαρία ἦτο ἡ εὐκαιρία τῆς τῶν ἱερῶν ψυχῶν ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ τόπου τοῦ καθαρτηρίου πυρός"⁴⁶⁹.

*Ἀντιθέτως, ἡ ἀνατολικὴ παράδοσις πιστεύει ὅτι ὁ πιστός διέρχεται ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, δηλαδὴ δὲν διέρχεται εἰς κρίσιν οὔτε εἰς "Πουργκατόριον". Ἡ ἐνδοξος παρουσία τοῦ Χριστοῦ εἶναι διὰ τοὺς ἁγίους προκοπὴ ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀνάστασις τοῦ σώματος. Τοῦ "Πουργκατορίου" τὸ δόγμα ἐφευρέθη χάριν τοῦ δόγματος τῆς θείας "δικαιώσεως". Τὸ ἀδιάφορον τοῦ σώματος τῆς Παναγίας σημαίνει δικαίωμα προτεραιότητος αὐτῆς εἰς τὴν προκοπὴν ἐν ἀγάπῃ.

Μολονότι ἡ πρὸς τὴν θεοτόκον ἀπονεμομένη τιμὴ εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν λοιπῶν ἁγίων, ἡ λατρεία ἀπονέμεται μόνον πρὸς τὸν Κύριον καὶ Υἱὸν αὐτῆς: "Προσκυνῶ Χριστοῦ εἰκόνη, παρατηρεῖ ὁ Δαμασκηνός, ὡς σεσαρκωμένου Θεοῦ, τῆς Δεσπόνης τῶν ἀπάντων, τῆς Θεοτόκου, οἷα Μητρός τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τῶν ἁγίων, ὡς φίλων Θεοῦ, τῶν μέχρι αἵματος ἀντικαταστάτων πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ Χριστὸν μιμησαμένων τῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκχύσει τοῦ αἵματος τοῦ τό οἰκεῖον αἷμα ὑπὲρ αὐτῶν προεκχέαντος, καὶ τῶν κατ' ἔχνος αὐτοῦ πολιτευσαμένων, τούτων τὰς ἀριστείας καὶ τὰ πάθη ἀναγράπτους καθίστημι, ὡς δι' αὐτῶν ἀγιαζόμενος, καὶ πρὸς ζῆλον μιμήσεως ἀλειφόμενος"⁴⁷⁰.

469.- Mitchel V., The Mariology of St. John of Damascus, σελ. 191.

470.- Δαμασκ. I., PG. 94, 1252.

Ὁ Θεός μόνον, ὡς δημιουργός τῶν πάντων, δεόν νά λα-
τρεύηται καί προσκυνῆται. " Ἡ προσκύνησις ὑποπτώσεως καί
τιμῆς ἐστὶ σύμβολον, καί τάυτης διαφόρους ἔγνωμεν τρό-
πους, πρῶτην τήν κατὰ λατρείαν, ἣν προσάγωμεν μόνῳ τῷ
φύσει προσκυνητῷ θεῷ⁴⁷¹, ἐνῶ εἰς τοὺς φίλους αὐτοῦ
προσάγεται μόνον τιμή. Ἡ Θεομήτωρ τιμᾶται ὑπὲρ πάντων
χωρίς νά θεοποιηθῆ καί χωρίς νά εἶναι πηγὴ θεοποιοῦ χά-
ριτος.

471.- Αὐτόθι, 1244.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ Μαρία, κατά τὴν θεολογίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐξελέγη προαιωνίως διὰ νὰ εἶναι τὸ ἀνθρώπινον ἐκεῖνο ὄν, διὰ τοῦ ὁποῦ πραγματοποιεῖται τὸ τῆς θεανθρωπίνης κοινωνίας καὶ ὑποστατικῆς ἐνώσεως μυστήριον οὐχὶ θεωρητικῶς καὶ ἀσχετῶς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην αὐτῆς κατάστασιν ἀλλὰ λόγῳ τῆς προγνώσεως τῶν ἀρετῶν αὐτῆς. Ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐκ τῶν προτέρων μελετᾷ, "κρίνει δὲ ὁ θεὸς οὐκ ἐκ μεταμαλείας ἢ ἐπιγνώσεως, ἀλλ' ἐκ προγνώσεως. Προεγνώκως γάρ ὁ θεὸς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, προώρισεν ἐκάστῳ δικαίως καὶ προνοητικῶς καὶ συμφερόντως κατάλληλα τοῖς ἐφ' ἡμῶν τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν"⁴⁷². Προειδῶς ὁ θεὸς ὅτι ἡ Μαρία θὰ γίνῃ ἡ μοναδικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν κόρη, ἥτις θὰ δεχθῆ ἐπαξίως νὰ διακονήσῃ τὸ μυστήριον τῶν μυστηρίων, προώρισε νὰ λάβῃ ὁ Υἱὸς Αὐτοῦ σάρκα ἐξ αὐτῆς. Αὐτὴ αὕτη ἡ τοῦ θεοῦ θελήματος παραδοχὴ προϋποθέτει μακράν χρονικὴν προετοιμασίαν καὶ θεογνωστικὴν προπαρασκευὴν, ἀκολούθως δὲ προϋποθέτει φορεῖς, οἵτινες μεταδίδουν εἰς ἄλλους τὴν διαχρονικὴν ἐν τῷ ἀγαθῷ τελείωσιν καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῆς θεοπτίας.

Οἱ προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἦσαν πρόδρομοι τῆς καθαρότητος τῆς Παρθένου, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν καθαρότητα καὶ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων. Οἱ γεννήτορες αὐτῆς ἦσαν τὸ τελευταῖον διυλιστήριον τῆς καθαρότητος ταύτης καὶ τὰ διαυγῆ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα μετέδωσαν τὴν ἀκτιστον ἐνέργειαν καὶ δόξαν τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν κόρην αὐτῶν, διὰ νὰ ζήσῃ ἐν τῷ θείῳ φωτὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς γεννήσεώς της. Ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς ἐν τῇ ἀρετῇ προκοπῆς, ἡ φυσιογνωμία τῆς Παρθένου διεφάνη εἰς τὰ γεγονότα καὶ τὰς προφητείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅτι

472.- Δαμασκ. I., Κατὰ Μανιχαίων διάλογος, PG. 94, 1576, 1577.

ὅ,τιδῆποτε ἔλαβε χώραν ἐν αὐτῇ εἶναι ἀποτέλεσμα προετοιμασίας τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τῆς Παρθένου ἐνηνθρώπησε.

Μολονότι ἡ Θεοτόκος κατήγετο ἐκ τοῦ Δαυΐδικοῦ γένους, αὐτὴ τυγχάνει θυγάτηρ τοῦ Ἀδάμ, ἥτοι ἐγεννήθη ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, φέρουσα τὴν ἀσθενῆ φύσιν τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου. Ἄλλ' ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποῖαν λαμβάνει πᾶς ἄνθρωπος, καὶ αἱ πατρικαὶ ἀρεταὶ συνειργάσθησαν ὥστε νὰ ἔχη τὸν νοῦν ἑαυτῆς πεφωτισμένον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς αὐτῆς, διότι κατάρθωσε διὰ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Διαβόλου νὰ ἀπομακρύνῃ, πάντα λογισμὸν καὶ πειρασμὸν ἐξ ἑαυτῆς πρὶν ἀκόμη τὸν δοκιμάσῃ. Ἐν τῷ ἀοράτῳ πολέμῳ ἠδυνήθη νὰ εἶναι ἡ προκοπὴ αὐτῆς εἰς τὴν θεοπτίαν ἀδιάκοπος. Ἀγωνιζομένη καθημερινῶς ἐγένετο πρότυπον ἀρετῆς, διδάσκαλος τῆς εὐσεβείας καὶ ὁδηγὸς πρὸς τὴν τριαδικὴν ζωὴν καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν αὐτῆς οὐδεμίαν δύναμις ἠδυνήθη νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἔμεινε παρθένος ἐν τῇ ψυχῇ, τῷ νῷ, καὶ τῷ σώματι. Περιορίζουσα ἑαυτὴν εἰς τὸν Νυμφίον, ἦτο ἐλευθέρα παντός συζυγικοῦ δεσμοῦ. Ὡς κατοικητήριον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶχεν ἄλλας σκέψεις καὶ φροντίδας καὶ ἑτέραν ὑποχρέωσιν πρὸς ἕτερα τέκνα. Ἡ ἐκ τῆς Παρθένου καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἔχει σωρητιολογικὴν σημασίαν ὡς πρὸς τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας τοῦ διαβόλου.

Ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγένετο ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς ἐπῆλθε Πνεῦμα Ἅγιον ἐπ' αὐτήν. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἐπαναφορὰν τῆς αὐτεξουσιότητος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν, ἐπανορθοῦσα τὴν παράρησιν τῆς Εὐας.

Ἡ Ἁγία Παρθένος κηρύττεται καὶ ὁμολογεῖται κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκος, διότι δέν ἐγέννησε ψιλόν ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ ὁποίου κατόπιν ἠνώθη ἡ Θεότης, ἀλλὰ σεσαρκωμένον ἀληθινόν Θεόν.

Ἡ θεία φύσις τοῦ Λόγου δέν προῆλθεν ἀπό αὐτήν. Μόνον τό σῶμα, τήν νοεράν καί λογικήν ψυχὴν καί τὰ ἰδιώματα αὐτῶν καί τὰ ἀδιάβλητα πάθη ἀνέλαβεν ἐξ αὐτῆς ὁ Χριστός. Πᾶσα ἡ φύσις τῆς Θεότητος ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ Υἱοῦ ἠνώθη πάση τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καί οὐχί μέρος μέρος. Ἀκολουθία τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως εἶναι ἡ ἀντίδοσις τῶν ἰδιωμάτων. Ὁ Δαμασκηνός διὰ τὴν διατυπώση εὐκρινῶς τὴν ὀρθὴν ταύτην διδασκαλίαν, κατεδίκασε τὰς αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι ἠρνοῦντο ὅτι ἡ Μαρία εἶναι ἀληθῆς Θεοτόκος.

Ἡ Παρθένος ὑπόκειται εἰς τὸν θάνατον, εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τό σῶμα αὐτῆς δέν διαφθείρεται καί μετὰ τρεῖς ἡμέρας μετατίθεται καί μετακομίζεται, τῇ παρουσίᾳ τῶν ἀποστόλων καί τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνῶ οἱ Ῥωμαιοκαθολικοὶ ἀνήγαγον τὸν σεβασμὸν πρὸς αὐτήν εἰς λατρείαν, εἰς ἰσόθεον τιμὴν, ὁ ἡμέτερος Πατὴρ λέγει ὅτι προσκυνοῦμεν τὴν Μαρίαν οὐχί ὡς Θεόν, ἀλλ' ὡς μητέρα τοῦ Θεοῦ κατὰ σάρκα: "ἀλλ' οὐδενὶ δεῖ προσκυνεῖν ὡς Θεῷ, εἰ μὴ μόνῳ τῷ φύσει Θεῷ, πᾶσι δέ ὀφειλὴν ἀπονέμειν διὰ τὸν Κύριον"⁴⁷³. Κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν προσκύνησις καί οὐχί λατρεία ἀνήκει εἰς αὐτήν.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ Παναγία δέν διαθέτει λυτρωτικὴν μεσιτείαν, ἀλλὰ μόνον πρεσβείαν.

473.- Δαμασκ. I., Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας λόγος τρίτος, PG, 94, 1356.

S U M M A R Y

Mary, according to the theology of St. John of Damascus, has been chosen prehistorically to be that human being, by whom the mystery of God-Man unity, and hypostatical union will be realized. This realization is not irrelevant to her human situation or theoretical but rather results from the foresight of her virtues. God sees every thing in advance; "He judges not our of regret or awareness, but out of foresight and foreknowledge. For the predestined every thing for our interest; justly, foresightedly and profitably".⁴⁷⁴

God foresees that Mary would become the unique maid in history. Because he knew she would accept, worthily, to serve the mystery of mysteries, he predetermined to take flesh of her. The acceptance of the divine will presupposes long historical and godly preparation. Consequently it presupposes bearers who transmit to others the diachronological perfection in the good as well as the experience of the vision of God.

The prophets of the Old Testament had been the forerunners of the purity of Mary, which exceeds even the purity of the angels. Her grand fathers were the last refinery of this purity and the transparent figures who transmitted to her the uncreated energy and the glory of virtues. Since the day of her birth within the historical progress in virtue she dwells in divine light. Thus the physiognomy of the Virgin is revealed in the facts and pro-

474.- Damascene J., Dialogus contra Manichaeos, PG, 94, 1576-1577,

phesies of the Old Testament, so that the world may know what took place in her. All this is the outcome of the preparation for the coming of Christ, who has taken our flesh by the Holy Spirit and the Virgin Mary.

Although the "THEOTOKOS" is a descendent of the Jewish race, she remains the daughter of Adam. Having been born under the influence of the original sin, she carries the diseased nature of the fallen Adam. Yet the grace of the Spirit, received by every human being had in conjunction with the paternal virtues, illuminated her mind (Now) from the very day of the birth. Thus, upon maturity, she was able to fight the evil spirit, and to avoid and overcome every thought and temptation.

In the unseen warfare, she progressed incessantly in the vision of God. Fighting continually against the devil she becomes the prototype of virtues, the master of piety, and the pioneer of trinitarian life and the kingdom of her son. During her earthly life, no power succeeded in separating her from the love of God, so that she remained virgin in soul, mind and body. In confining herself to the bridegroom, she was free of any matrimonial bond. Being herself the mother of the Son of God she could have no other thoughts, cares or obligations towards other children. The birth of Christ from Mary, through the condescension of the Holy Spirit carries soteriological significance in the abolishment of the kingdom of evil.

The incarnation could not have been realized without Mary's will full cooperation; after her consent the Holy Spirit came

down upon her. This fact constitutes the reestablishment of the independence and free power of man who is restored to his first and former state and who is freed from the consequences of the original sin of Eve.

The most holy Virgin of God is proclaimed to be fundamentally and truly; "The Theotokos" for she did not beget a mere man with whom subsequently the divinity united, but rather the real incarnated God.

The divine nature of the word did not come from her; rather only the body, the logical and the intellectual Soul with their peculiarities and the unilluminated passions. The whole divine nature in the hypostasis of the son had been united in a complete and not partial way with the whole human nature. Following from this as consequence of the hypostatical union is the exchange of peculiarities.

In judging the heresies which deny that Mary is the real Theotokos the following formulations are relevant: The Virgin is subject to death; to the separation of the soul from the body, but her body is incorruptible for three days after death it was carried over and transported to heaven in the presence of the apostles and the members of the church.

In their worship the Roman Catholics have inserted reverence for the Virgin as equal to God in honor, but our holy Father of Damascus says that we worship her not as God in the flesh, "No one is to be worshipped as God except who is God in nature, but to her, we attribute reverence and not worship"⁴⁷⁵.

475.- Damascene J., Third apology against those who attack the divine images, PG 94, 1356.

Hence, the most holy mother of God, does not dispose a
redeeming mediation but rather only intercession.

.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Π Η Γ Α Ι

- Άγία Γραφή.
- Ιωάννου του Δαμασκηνοῦ, PG 94, 95, 96.
 - Έκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, Ε.Π.Ε. Πατερικαί Έκδόσεις "Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς", Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης 1976.
 - Έκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, κείμενο-μετάφραση-εἰσαγωγή-σχόλια, Νίκου Ματσούκα, ἔκδ., Πουρναρά Π. Θεσσαλονίκη 1976.
 - Ἡ Θεοτόκος, τέσσερες θεομητορικῆς ὀμιλίαι ἐπί "τάς πηγᾶς", Ἐκλεκτά Πατερικά Κείμενα, ΕΥΑΓΓΕΣ ΙΔΡΥΜΑ Ὁσίου Ἰωάννου ὁ Ρώσσο, Ἀθήναι 1970.
- Ermoni V. - Saint Jean Damascène, collection La Pensée Chrétienne, Paris 1904.
- Le Quien, - Opera Sancti Joannis Damasceni, 2 vol., Paris 1712.
- Bacha C., Biographie de St. Jean Damascène, texte original arabe, Harissa 1912.

Β. Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

- 'Αλεβιζοπούλου Α., - 'Εφόδιον' Ορθοδοξίας, έκδ. 'Αποστολικής Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1974.
- Altaner B., - Précis de Patrologie (traduit par l'Abbé Marcel Grandclauden), Salvator & Casterman, Mulhouse 1941 442-447.
- 'Αναγνωστοπούλου Β.Ν., - 'Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἐν "Ὁρθοδοξία", 31 (1956), σελ. 331-341, 497-504 κ. 32 (1975), σελ. 67-76, 485-494.
- 'Ἡ περί τῆς Θεοτόκου διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐν "Εὐχαριστήριον", τιμητικός τόμος ἐπί 45ετηρίδι ἐπιστημονικῆς δράσεως καί τῆ 35ετηρίδι τακτικῆς καθηγεσίας Ἀμίλκα Σ. Ἀλιβιζάτου, Ἀθήναι 1958.
- 'Αναστασίου Ι., - Τά εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἱστορία, ἡ εἰκονογραφία καί ἡ ὕμνογραφία τῆς ἑορτῆς, Θεσσαλονίκη 1959.
- Andronikof C., - La Dormition, Le Messager Orthodoxe, 1962, 19-27.

- 'Ανδρούτσου Χρ., - Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1907.
- Δεύτερον μάθημα περί προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἐν "Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια", 16 (1896-97).
- 'Αποστολίδου Μ., - Περὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἀθήναι 1837.
- Bechara I., Feghali B., - Ἡ Παρθένος Μαρία, Λίβανος 1979 (ἀραβιστί).
- Bendaly C., - Εἰσαγωγή εἰς τὸ Χριστιανικὸν δόγμα, ἐκδ. Al-Nour, Λίβανος 1973 (ἀραβιστί).
- Ὁ Θεὸς τῆς συγχρόνου ἀθείας, ἐκδ. Al-Nour, Λίβανος 1968 (ἀραβιστί).
- Boistvert E., - L'immaculée conception dans la littérature patristique, La Vierge Marie, Histoire et Doctrine (Année Mariale, Quebec 1954), Montréal 1954.
- Bonaventure P., - Amedeo de Ceasre, M.C. Traduite de L'italien par l'Abbé Joseph-Antoine Boulian, Vie de la Tres-Sainte Vierge Marie, Paris 1853.
- Brown R., Dofried, Fitzmyer, Renmann, J., Mary in the New Testament, Fortress Press, Philadelphia, Paulist Press, New York, Ramsey, Toronto 1978.

- Bulgakof S., - L'Orthodoxie, Ed., L'age d'homme, 1980,
PP 131-143. "Du Verbe Incarné", Aubier
1943, pp. 103-106, 127-131.
- Burghardt WJ., - The Testamony of the Patristic age
concerning Mary's death, Westminster
(Maryland) 1957, 59.
- Burrige A.W., - L'immaculée conception dans la Theologie
de l'Angleterre médiévale, RHE 32 (1936)
570-597.
- Camelot Th., - Marie la nouvelle Eve, dans la Patristique
Grecque du concile de Nice à saint Jean
Damascène, La Nouvelle Eve. Bulletin de la
societe Française d'Etude Mariale, (1954)
157-172.
- Carrol E.R., - Devotion to Mary, Blessed, Virgin & Mary the
Church, in New Catholic Encyclopedia,
vol IX, The Catholic University of America,
Washington D.C., U.S.A. 1967.
- Cayré F., - Patrologie et Histoire de la Théologie,
t. II, 1945.
- Chestu P., - The Christology of St. John of Damascus,
in Papers, Dialogue eastern and Oriental
churches, edited by Metropolitan Methodius
of Askum, Athens 1976.
- Chevalier C., - La Mariologie de Saint Jean Damascène,
Rome 1936, (O.C.A. 109).

- Choairy Th., - Τά λαμπρά ἐπιχειρήματα εἰς τὴν ὕψη-
λὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Παρθένου Μαρίας,
ἔκδ. Ἰντιχάντ, Λίβανος 1912 (ἀραβιστί).
- Cole W.J., - Mary Blessed Virgin in Theology, in New
Catholic Encyclopedia, vol. IX, the catholic
University of America, Washington D.C.,
U.S.A. 1967.
- Danielou J., - A History of Early Christian Doctrine,
tom. 1, 2, 3, Westminster Press, London &
Philadelphia 1978,
- Dillenscheider C., - Le sens de la Foi et le progres dogmatique
du mystere Marial, Rome 1954 (Bibli,
Mariana Moderni D.2).
- Doncoeur P., - La Vierge Marie dans notre vie d'homme,
Présence Chrétienne, Desclée de Bouver,
Paris 1954.
- Donnelly M.J., - The Queenship of Mary during the patri-
stic period, Marian studies, 4 (1953),
82-108.
- Δουβουνιώτου Ι., - Ὁ Δαμασκηνός, Ἀθήναι 1903.
- Dublanchy E., - Marie, Dictionnaire de Theologie Catholique,
tome 9, 2, Librairie Letouzey et Ane, Paris
1927, 2339-2474.
- Dyornic F., - The Byzantine Church and The Immaculate
Conception, Photian and Byzantine eccle-
siastical studies, London 1974.
- Ermoni V., - St. Jean Damascène, Paris 1904.

- Εὐδόκιμος Π.,
- Ἡ γυναίκα καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου,
(Μετάφρ. Νίκου Μαρτσούκα), ἔκδ. Πουρναρᾶ Π.,
Θεσσαλονίκη.
- Ζήση Θ.,
- L'Orthodoxie, Desclée de Brouwer, I, S.B.N.
- Ἄνθρωπος καὶ κόσμος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ
τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἱερόν Χρυσόστομον, Πα-
τριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, ΑΒ,
Θεσσαλονίκη 1971.
- Ζιᾶκα Γ.,
- Προφητεία, ἀποκάλυψις καὶ ἱστορία τῆς σω-
τηρίας κατὰ τὸ Κοράνιον, ἔκδ. Πουρναρᾶ Π.,
Θεσσαλονίκη 1976.
- Ζαπούρ Γ.,
- Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως
καὶ τοῦ κακοῦ εἰς τὸν μεταγενέστερον
ἰσλαμικόν Μυστικισμόν, Θεσσαλονίκη 1973.
- Φαράχ Γ.,
- Τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, Λί-
βανος 1980 (ἀραβιστί).
- Fernandez D.,
- Ἡ Μαρία Μήτηρ τοῦ Χριστοῦ, Λίβανος 1970
(ἀραβιστί).
- Florofsky G.,
- Marie, Dictionnaire de Spiritualité, vol.
10, 1, Beauchesne, Paris 1980, 423-440.
- Θέματα Ὀρθοδόξου θεολογίας, ἔκδ. Ἄρτος
Ζωῆς, Ἀθῆναι 1973.
- Galot J.,
- Ἁγία Γραφή, Ἐκκλησία, Παράδοσις (Μετάφρ.
Τσαμπη Δ.), ἔκδ. Πουρναρᾶ Π., Θεσσαλονίκη
1976.
- Garrio M.,
- L'Intercession Mariale, Marie, 6 Paris
1961, 518-526.
- Lugar de la viergen la Iglesia segun S.
Juan Damasceno, Estudios Marianos, 28
(1966) 333-53.

- Gibb H.A.R. & Kramers J.H., Shorter Encyclopedia of Islam,
London 1961.
- Gordillo M., - Mariologia Orientalis, Rome 1954. (Orientalia Christiana Analecta).
- Grelot P., - Marie dans l'Écriture Sainte, Dictionnaire de Spiritualité, vol 10,1,
Beauchesne, Paris 1980, 409-423.
- Gross J., - Hat Johannes von Damascus die Erbauungsgelert, Zeitschrift Für Religions und Geistesgeschichte, 5 (1953),
- Grumel V., - La Mariologie de St. Jean Damascène. Examen critique à propos d'un ouvrage recent,
Echos D'Orient 187,19.
- Gulovich S., - The immaculate conception of the blessed Virgin in the eastern ecclesiastical tradition, Marian Studies, 5 (1954) 146-183.
- Hazim I., - La Résurrection et L'Homme D'aujourd'hui,
Edition Al-Nour, Liban 1970.
- Θεοδώρου Α., - Ἡ περί θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἀθήναι 1956,
- Jelly F.M., - Mary's mediation in the distribution of grace according to St. John Damascene's homily on the Dormition, Acta congressi Mariologici-Mariani intern.,
4, 1971; Roma.

- Journet C.,
 - Esquisse du developpement du dogme Marial, έκδ. Sagesse et Cultures, Paris 1954.
- Joussard G.,
 - Marie et la patristique. Marie, Etudes sur la Sainte Vierge, Paris 1949.
 - L'assomption et la patristique, Etudes Mariales 6, Bulletin de la société d'études Mariales, Paris 1948.
 - The fathers of the church and the immaculate conception, history and significance, Indiana 1958.
- Jugie M.,
 - Jean de Damas, Dictionnaire de Théologie Catholique, tome 8, 737-738.
 - St. Jean Damascène et l'immaculée conception, Bissarione, anno 17, Fasc 1-3, 1923.
 - La mort et l'assomption de la sainte Vierge, Etudes historique et doctrinale, έκδ. Studi e Testi 114, Citta del Vaticano 1944.
 - L'immaculée Conception dans l'Écriture, Sainte et la Tradition Orientale, Rome 1952.
 - Une nouvelle vie et un nouvel écrit de Saint Jean Damascène, E.O. 1929, σελ. 59.
 - Vie de St. Jean Damascène, E.O. 1924, σελ. 137-161.

- Καλογήρου Ι.,
 - Μαρία ἡ Θεοτόκος κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957.
 - Ἡ Θεοτόκος, ἐν "Γρηγόριος Παλαμᾶς" (1978), τ. 664, σελ. 75-77.
 - Ἡ Μαρία, Θ. Η. Ε., τόμ. 8, Ἀθῆναι 1966.
- Καλοῦρη Κ. Δ.,
 - La dormition et l'assomption de la Theotokos dans l'art de l'Eglise Orthodoxe, Salonique 1974.
 - Ἡ Θεοτόκος εἰς τὴν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, Π. Ι. Π. Μ., Θεσσαλονίκη 1974.
- Καρμύρη Ι.,
 - Τα δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1974.
 - Τὸ νέον δόγμα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐνσωμάτου μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, ἐν "Ἐκκλησία" 1951, 21-25.
 - Ἡ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἀθῆναι 1940.
- Kesich V.,
 - The Gospel Image of Christ: the Church and modern criticism, (Μετάφρ. εἰς τὰ ἀραβικὰ ὑπὸ πατρὸς Μιχαήλ Νάζιμ), ἔκδ. Al-Nour, Λίβανος 1981.
- Kelly J. N. D.,
 - Early Christian Doctrines, 5th edition, Adam & Charles Black, London 1980.
- Κεφαλά Ν.,
 - Μελέτη περὶ τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, Ἀθῆναι 1904.

- Kniazeef A., - Immaculata, Le Messenger Orthodoxe, 1959, 22-30.
- La Mère de Dieu, La Vierge Marie, Collection Eglises en dialogue, Mame 1968.
- Mariologie Biblique et Liturgie Byzantine, Collection Irénikon, éd. de chevetogne 1955.
- Khodr G., - Ἡ ἑορτή τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰσόδου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐν Al-Nour 1961, II καὶ ἐν "Ἡ Ὁρθόδοξος προοπτικὴ περὶ τῆς Θεοτόκου" ἐκδ. Al-Nour. 1983, Λίβανος (ἀραβιστί).
- Köster H.M., - Die Eigenart der Orthodoxen Mariologie, Actes du congrès international de Mariologie de Santo-Dominco 6.
- Krupa L., - L'assomption de la Sainte Vierge comme vérité de la revelation dans la doctrine des Pères Grecs, Roin teol. Kap., 1 (1949).
- Lafontaine-Dosogne J., - Iconography of Mary Blessed Virgin, in New Catholic Encyclopedia, vol. IX, The Catholic University of America, Washington D.C., U.S.A. 1967,
- Langen J., - Johannes von Damascus, eine Patristische, Monographie, Gotha 1879.
- Lanversin F., - L'immaculée conception dans la tradition orientale, Al-Macheck, 48 (1954), 380-391, 724-733.
- Ledit J., - Marie dans la liturgie de Byzance, collection "Theologie historique", ed. Beauchesne 1976.

- Lossky V.,
 - Ἡ θεά τοῦ Θεοῦ (Μετάφρ.Καλαμαρά Μ.),
ἔκδ.Βασ.Ρηγοπούλου,Θεσσαλονίκη 1973.
 - Κατ'εἰκόνα καί καθ'ὀμοίωσιν Θεοῦ (Με-
τάφρ.Μιχαηλίδου Μ.Γ.),ἔκδ.Βασ.Ρηγοπού-
λου,Θεσσαλονίκη 1974.
 - La Dormition de la Mère de Dieu,Messenger
de l'Éxarcate du Patriarcat Russe en Europe
Occidentale,27,1957.
 - Le Dogme de l'Immaculée Conception,Messa-
ger Orthodoxe, 5 (1954).
 - Orthodox Theology:an introduction,trans-
lated by Ian & Ithia Kesarcodi-Watson,St.
Vladimir's Seminary Press,Crestwood,N.Y.
1978.
- Lupton J.,
 - St.John of Damascus,London 1884.
- Maaloyf T.,
 - Ἡ τιμὴ τῆς Θεοτόκου,Λίβανος 1957 (άρα-
βιστί).
- Maly T.,
 - St.Mary in the Orthodoxe concept,ISBN0
908000, 07,3 Australia 1978.
- Μαντζαρίδου Γ.,
 - Παλαμικά,ἔκδ.Πουρναρά Π,Θεσσαλονίκη 1973.
- Μάρκου Ε.,
 - Ἡ Παρθένος Μαρία κατὰ τοὺς ἀνατολικούς
ἱετέρας,ἀρθρ.έν Al-Nour 1971 (άραβιστί):
- Μπαλάνου Δ.,
 - Κρίσις τῆς δογματικῆς τοῦ κ.Χρήστου Ἀμ-
δρούτσου, Ἱεροσόλυμα 1907.
- Μεταλληνού Γ.Δ.,
 - Πελάγιος,έν Θ.Η.Ε.,τόμ.10, Ἀθήναι 1967,
σελ.257.

- Meyendorf J., - Le Christ dans la Théologie Byzantine,
ed. du CERF. 29, boulevard Latour Maubourg,
Paris 6.
- Byzantine Theology, έκδ. Mowbrays, London &
Oxford 1975.
- Miskin M., - 'Η Ἁγία Παρθένος Μαρία, ἡ Θεοτόκος, έκδ.
Abba-Makar, Αἴγυπτος 1967 (ἀραβιστί).
- Mitchel V., - The Mariology of St. John Damascene, Mary-
hurst Normal Press, Kirkwood, Mo. 1930.
- Nasrallah J., - Marie dans la Sainte et Divine Liturgie
Byzantine, Nouvelles éditions Latines I,
Rue Palatine, Paris.
- St. Jean de Damas, Harrisa, Liban 1950.
- Nellas P., - Essai sur la Mère de Dieu et l'Hummanism
Théocentrique tiré à part. Irenikon, Che-
vetogne 1969.
- Nicolas M.J., - Marie Mère du Sauveur, Desclée & Cie,
Paris 1966.
- Ott L., - Grundriss der Kat^holischen Dogmatik (Με-
τάφρ. εἰς τὰ ἀραβικά ὑπὸ Mardini G.), έκδ.
Καθολικὸν Τυπογραφεῖον, Λίβανος 1965.
- Παπαδόπουλος Σ., - Πατρολογία, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1977.
- Ἀειπαρθενία τῆς Θεοτόκου, Θ. Η. Ε., τόμ. 1,
Ἀθῆναι 1962, σελ. 464-472.
- Resus J., - Mariologie Orthodoxa, Orthodoxa, 2 (1950),
515-558.

- Romanidis J.,
- The original sin according to St. Paul, Vladimir's Theology quarterly 1955.
 - The Christological teaching of St. John of Damascus άρθ.έν Papers, Dialogue eastern and Oriental churches, edited by Metropolitan Methodius of Askum ,Athens 1976, σελ.41-52.
 - Τό προπατορικόν ἀμάρτημα, έκδ. Πουρναρά Π., Θεσσαλονίκη 1970.
- Roston A.,
- Ἡ Ἐκκλησία τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ πόλεως Ἀντιοχείας, έκδ. Al-Nour, Λίβανος (ἀραβιστί).
- Soward J.,
- The Assumption of our Lady, Sobornost series 7, Ns 1977,
- Sherwood P.,
- Byzantine Mariology, Eastern Churchs Quarterly 14, (1962) 384-409.
- Siotis M.,
- Die Stellungsname der Griechish-Orthodoxen, Kirche zum Neun Mariendogma, 1954,
 - Τό πρόβλημα τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰησοῦ, Ἀθήνα 1951.
 - Ἡ ἐμφάνισις τῆς λατρείας τῆς θεοτόκου καί ἡ ἐπί τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως Ἐκκλησιαστική παράδοσις, έκδ. Παλαμάς Γ., ΑΤ. 1950, σελ. 177-192.
- Spasky T.,
- L' Assomption de la Mère de Dieu dans l' Orthodoxie Russe, Dieu Vivant, 18 (1951), 93-97.

- Staniloae D.,
 - Inventura Despre Maica Domnului Io Orthodoxi Catolici, *Orthodoxia* 2 (1950), 559-609.
- Staworsky A.,
 - La Sainte Vierge Marie, *Marianum* 35 (1973), 1-2, 36-112.
- Stiernon D.,
 - Marie dans la Theologie Orthodoxe, *María*, 7, 239-338.
- Studer B.,
 - Die Theologische Arbeitsweise des Johannes von Damascus, *Ettal*, 1950, 17-141 (*Studia Patristica et Byzantina* 2).
- Svarkoy V.B.,
 - Die Mariologie in der Orthodoxen Kirche des Ostens, *Internationale Kirchliche Zeitschrift* 52 (1962), 113-119.
- Τρεμπέλα Ν.Π.,
 - Δογματική της Ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων "Ὁ ΣΩΤΗΡ", Ἀθήναι 1959.
- Véricel M.,
 - Marie, collection: *Eglise d'hier et d'aujourd'hui*, les éditions Ouvrières 1980.
- Wares K.,
 - *The Orthodox Way*, Mow Brays, London, Oxford.
- Wenger R.,
 - L'Immaculée Conception dans la Tradition Orientale, *Congres Marial Nationaux, VII congres*, Lyon 1954.
- Wiles M.,
 - *The Making of Christian Doctrine*, Cambridge University Press, 1967.

- William F., - Marie Mère de Jésus (traduit par l'abbé Marcel Grauclaudon), Editions Salvator, Mulhouse 1954.
- Zobel D., Caplain M., - La Vierge Marie dans l'histoire du Salut La Vierge Marie, collection Eglise en dialogue, Mame 1968.
- Φουντούλη Ι., - Λογική λατρεία, Π.Ι.Π.Μ., Θεσσαλονίκη 1971.
- Χρήστου Π., - 'Ελληνική Πατρολογία, τόμ. Β', Π.Ι.Π.Μ., Θεσσαλονίκη 1978.
- X. Le Bachelet & Jugie M., - "Immaculée Conception", Dictionnaire de Théologie Catholique Vacaut-Magenot-Amann, VII, col. 872-984, Paris 1923.

